Zanîngeha Mardîn Artukluyê
Enstîtuya Zimanên Zindî yên Li Tirkiyeyê
Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî
Projeya Lîsansa Bilind a Bêtez

DI PIRTÛKA BAHOZ /ESKERÊ BOYÎK DA TESPÎTKIRIN Û SINIFANDINA RENGDÊRAN

Yasemin Ölçer
214721116

Şêwirmend
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN

Mêrdîn 2017

Zanîngeha Mardîn Artukluyê

Enstîtuya Zimanên Zindî yên Li Tirkiyeyê

Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî

Projeya Lîsansa Bilind a Bêtez

DI PIRTÛKA BAHOZ /ESKERÊ BOYÎK DA TESPÎTKIRIN Û SINIFANDINA RENGDÊRAN

Yasemin Ölçer

214721116

Şêwirmend

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN

Mêrdîn 2017

NAVEROK

NAVEROK……………………………………………………………………………...1
KURTE…………………………………………………………………………………….6
PÊŞGOTİN………………………………………………………………........................7
KURTEBÊJE..8
DESTPÊK………………………………………………………………………………...9

BEŞA YEKEM

RENGDÊR

1.Rengdêr……………...……………...…………………………………….….………10

1.1.Rengdêrên Çawaniyê..…………..……………………………………………..….10

1.1.1. Rengdêrên Namdariyê…….………………………………….…………..……..…..10

1.2. Rengdêrên Diyarker……...……………………………………….…...…...…10

1.2.1. Rengdêrên Nîşaniyê.…………………………………………………..……….10

1.2.2. Rengdêrên Jimarîn…………………………………………..……...……11

1.2.2.1. RengdêrênJimarin yên Resen……………………………………………………..11

1.2.2.2. Rengdêrên Jimarîn yên Rêzîn……………………………………………….…….11

1.2.2.3. Rengdêrên Jimarîn yên Dabeşiyê…………………………………….….….11

1.2.2.4. Rengdêrên Jimarîn yên Kesrî………………………………………………..…11

1.2.3. Rengdêrên Nediyar………………………………………………...….……..11

1.2.4. Rengdêrên Pirsiyariyê ………………………………………….……..........11

1.3. Ravekên Rengdêran………………………………………………..….……...12

1.4. Payeya Rengdêran ……………………………………………………………12

1.4.1. Payeya Asayî……………………………………….……………….12

1.4.2. Payeya Hevûkirinê …………………………………………….………12

1.4.3. Payeya Berztirin ………………………………………….…..…………..12

1.5. Biçûkirina Rengdêran ……………………………………………..……12

1.6. Sazbûna Rengdêran…………………………………………………………...12

1.6.1. Rengdêrên Xwerû…………………………………………………………..12

1.6.2. Rengdêrên Darişţî…..………………………………………………….…13

1.6.3. Rengdêrên Hevdudanî………………...…………………….……………13

1.7. Rengdêrên bi Lêkera Bûnê Çê Dibin…………………………………… …13

BEŞA DUYEM

PIRTÛKA XEBATÊ

DI PIRTÛKÊ DA NÎŞANDANA RENGDÊRAN

2.1.DI PIRTÛKA BAHOZ / ESKERÊ BOYIK DA RENGDÊR..……………........…14
2.1.1. Rengdêrên Çawaniyê…………………………………………………….....14
2.1.1.1. Rengdêrên Namdariyê…………………………………………........…..14
2.1.2. Rengdêrên Nîşanîyê………………………………………………………14
2.1.3. Rengdêrên Jimarîn………………………………………………….…14
2.1.3.1. Rengdêrên Jimarîn yên Resen……………………………………….…14
2.1.3.2. Rengdêrên Jimarîn yên Rêzîn,,,,,,…………………………………….....…14
2.1.3.3. Rengdêrên Jimarîn yên Kesrî…………………………………....…..14
2.1.4. Rengdêrên Nedîyar…...…………..……………………………….…......14
2.1.5. Rengdêrên Pirsîyarîye……………………..……………………………...…14
2.1.6. Ravekên Rengdêrên ………..…………………………………………...…15
2.1.7. Payeya Rengdêran…..……………………………………………..…...……15
2.1.7.1. Payeya Asayî……………………………………………………………..15
2.1.7.2. Payeya Hevrûkirinê………………………...………………………………15
2.1.7.3. Payeya Berztirîn……………………………………………………….…15
2.1.8. Biçûkirina Rengdêran…………………………………………………….15
2.1.9. Li gor Sazbûna Xwe Rengdêr……………………………………………15
2.1.9.1. Rengdêrên Xwerû……………………………………………………...15
2.1.9.2. Rengdêrên Darijtî……………………………………………………...15
2.1.9.3. Rengdêrên Hevdûdanî…………………………………………………15
2.1.10. Rengrêrên bi Lêkera Bûnê Çêdibin……………………………………….15

ENCAM…………………………………………………………………….…16

ÇAVKANÎ……………………………………………………………...……...17

KURTE

Armanca vê xebatê di pirtûka Bahoz /Eskerê Boyik da tespîtkirin û sinifandina hevalnavan e. Berî vê xebatê bi hemû awayan ve hevalnavên kurmancî beşa yekemîn de hatin danîn û sinifandin. Di vê xebatê de çavkaniyên girîng yên li ser rêzimana kurmancî hatine kirin. Piştre hevalnavên di pirtûkê da hatin tespîtkirin û di bin serenavên ku hevalnav hatine sinifandin yek bi yek mînak ve hatin danîn.
Bêjeyên sereke: Kurmancî, hevalnav

PÊŞGOTIN

Armanca vê xebatê di pirtûka Bahoz /Eskerê Boyik da tespîtkirin û sinifandina hevalnavan e. Berî vê xebatê bi hemû awayan ve hevalnavên kurmancî beşa yekemîn de hatin danîn û sinifandin. Di vê xebatê de çavkaniyên girîng yên li ser rêzimana kurmancî hatine kirin. Piştre hevalnavên di pirtûkê da hatin tespîtkirin û di bin serenavên ku hevalnav hatine sinifandin yek bi yek mînak ve hatin danîn.

Xebat ji du beşan pêk tê. Beşa yekemîn da sinifandina rengdêrên kurmancî li ser serenavan li gor çavkaniyên girîng hatiye dayîn. Beşa duyem di pirtûka Bahoz /Eskerê Boyik da rengdêrên derbasbûyî hatine tespîtkirin û nivîsîn.

Mêrdîn 2017

KURTEBÊJE

bnr. **:** binhêrin
hwd. **:** her wekî din
r. **:** rûpel

DESTPÊK

Mebesta vê xebatê di pirtûka Bahoz /Eskerê Boyik da tespîtkirin û sinifandina hevalnavan e. Ji bo analîzê beşa yekem da teoriya rengdêran hatiye danin piştre di pirtûkê da rengdêr hatine diyar kirin. Di beşa yekemîn de agahiyên li ser rengdêran ji çavkaniyên Kurmancî ku li ser Rêzimana Kurmancî hatine nivîsîn hatine analîzkirin di çarçoveya agahiyan de bi mînakan mijar hatiye vekolan. Ji bo vê xebatê weke rêbaz analîzkirina çavkanîyên nîvîskî û sepandina wan agahîyan li ser pirtûkê hatiye bikaranîn.

Di beşa duyem de pirtûk di çarçoveya mijarê de hatiye xwendin û ji bo her cureyên rengdêran çendîn mînak hatine rêzkirin. Ji bo ku rengdêr baştir bê dîtin û fahm kirin carinan tenê rengder, carinan jî rengdêr digel hevokê hatiye nivîsîn. Di çarçoveya agahiyên teorîk de rengdêrên di pirtûkê de hatine senifandin.

BEŞA YEKEM

1.RENGDÊR

Rengdêr; rengê, şiklê navdêran hejmara wan diyar dikin.[1] Celadet Alî Bedîxan rengdêr bikar aniye; lê hinek zimanzan peywa “hevalnev”ê bikar tînin.[2] Lê emê peyva rengdêrê ji ber ku xurtir e bikar bînin. Rengdêr, lî gor wateya xwe dibin du beş: Rengdêrên çawaniyê, rengdêrên diyarker

1.1.RENGDÊRÊN ÇAWANIYÊ

Rewşa navdêran ji aliyê şikli, rengi û rewşê terîf dikin.

Mîînak: sor, rizî, çavbelek, stûr, bilind

Pirtûka baş, Navê Min Sor e, dara bilind

1.1.1.Rengdêrên Namdariyê

Ev rengdêre ji rengdêrên çawaniyê ne. Asta civakî ya navên taybet nîşan didin.[3]

Mînak: Mam Celal, Bijîjk Neslîxan, Îskenderê Mezin, Reshardê Kezebşêr

1.2. RENGDÊRÊN DIYARKER

Ev rengdêr; navdêran ji aliyê pirsê, nediyariyê, nîşandanê, û hejmarê didine xuya kirin.

1.2.1.Rengdêrên Nîşaniyê

Gava cinavkên nîşanîyê têne beriya navdêrekê û wê îşaret dikin, dibin rengdêrên nîşaniyê.[4] Rengdêra nîşaniyê ya “ev” navdêrên nêzîk, rengdêra nîşaniyê ya “ew” navdêrên dur nîşan dide.[5] Formên van rengdêran yên xwerû û tewandî hene.[6]

Xwerû: Ev pirtûk ya te ye. Ew pênûs yê min e.

Tewandî: Vî hevalî/ vê hevalê tu nas dikî. Wî zebeşî/ wê kêrê bikire.

1.2.2. Rengdêrên Jimarîn

Ev hevalnav navan lî gorî mêjerê diyar dikin.[7]

Ev rengdêr dibin çar beş:

1.2.2.1.Rengdêrên Jimarîn yên Resen

Hejmara navdêran nîşan dike.

Mînak: Heft cam şikestin ji ber roniya rûyê wê. Sî û sê Gule, Heft xortên evîndarê Mehlîqa Siltanê şevê ji derê qelayê derketîn.

---

[1] Abdullah Încekan Ez Kurdî Hîndibim- Pratik Kürtçe Dersleri, Nûbihar, Aralık 2010 Stenbol r.53
[2] Sami Tan Rêzimana Kurmancî, Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Adar 2011, r. 159
[3] Mikail Bülbül & Bahoz Baran, Rêzimana Kuramncî Enstîtuya Kurdî ya Amadê, 2008, r42
[4] Çetin Taş, Waneyên Rêziman û Rastnivîsa Kurmancî, Dîwan, Stenbol 2013, r.98
[5] Sami Tan Rêzimana Kurmancî, Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Adar 2011, r.170
[6] Prof. Dr. Kadri Yildirim Kûrtçe Dil Bilgisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012, r.257
[7] Prof. Dr. Kadri Yildirim Kûrtçe Dil Bilgisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012, r.260

1.2.2.2. Rengdêrên Jimarîn yên Rêzîn Reza navdêran nîşan didin. Bi qertafên parkît yên –an, ,em, -em-în çê dibin, piştî navdêran tên.[8]

Mînak: Bahara duyemîn dijî emrê min. Pirsa yêkem

1.2.2.3. Rengdêrên Jimarîn yên Dabeşiyê

Parvekirina navdêran diyar dikin.[9]

Mînak: Refên çar çar, gulîyên şeş bi şeş

1.2.2.4. Rengdêrên Jimarîn yên Kesrî

Mînak: Çaryêk zêr diyarî kir. Nîv nan xwar.

1.2.3.Rengdêrên Nediyar

Cînavkên nediyar gava tên beriya navdêran dibin rengdêrên nediyar.[10]

Minak: Min gelek helbest nîvîsîn. Tu hin pirtûkan bide min. Hemû tişt keda te ye.

1.2.4. Rengdêrên Pirsiyariyê Ev rengdêr ji navdêran dipirsin. Bersiva wan dîsa rengdêr in.[11]

Mînak: Çavên te çend şev dikin, lêvên te çend qerenfîl. Kîjan pol bu yekemîn.

1.3.Ravekên Rengdêran

Rengdêr di ravekan de rewşa raveberê diyar dikin.[12]

Mînak: Seva sor, xaniyê spî û mezin, yara gerdenzer, pîtatên qelandî

1.4.Payeya Rengdêran

Paye asta navdêran û rewşa wan li hemberê navdêrên din nîşan didin. Bi payeya asayî, payeya hevûkirinê û payeya berztir dibin sê beş.[13]

1.4.1.Payeya Asayî Rengdêr qertfa nastîne belê wateyê xurt dike.

Mînak: hevalê baş, mezela fireh, Ev ave sar e. Ew xort jîr e.

1.4.2.Payeya Hevûkirinê Di van payeyan de hokerên bi qasî, hindî hew, wekî hew; an jî qertafa parkît ya "-tir" tê çê kirin.

Mînak: Bi qasî te zîrek e. Mala mestir ev e. Helbest romanê xweştir e.

1.4.3.Payeya Berztirin Bi hokera "herî" û qertafa parkît ya "-tirin"ê tê çê kirin.

Mînak: Hingivê herî xweş yê Serdeştê ye. Bajarê germtirin Amed e.

---

8 Kamuran Bedırxan, Kolay Kürtçe, Doz Yayınları, r.125
9 Mikail Bülbül & Bahoz Baran, Rêzimana Kuramncî Enstîtuya Kurdî ya Amadê, 2008, r43
10 Sami Tan Rêzimana Kurmancî, Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Adar 2011, r.175
11 Mikail Bülbül & Bahoz Baran, Rêzimana Kuramncî Enstîtuya Kurdî ya Amadê, 2008, r.44
12 Mikail Bülbül & Bahoz Baran, Rêzimana Kuramncî Enstîtuya Kurdî ya Amadê, 2008, r44
13 Sami Tan Rêzimana Kurmancî, Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Adar 2011, r.257

1.5.Biçûkirina Rengdêran Parkîtên –ik,-ok,-ek,-kok tên daviya rengdêran û wateya biçûkirinê didinê.[14]

Mînak: Keça zerik,

1.6.Sazbûna Rengdêran

Rengdêr li gorî sazbûna xwe , (xwerû, darîştî, hewdûdanî) sê beş in.[15]

1.6.1. Rengdêrên Xwerû

Ev rengdêr kok in, qertaf nestandîne.

Mînak: Hespê baş, zozanên xweş, dara bilind

1.6.2. Rengdêrên Darîştî

Ev rengdêr bi parkît û pêrkîtan çê dibin.

Mînak: Axayê zordar, lavikê xemgîn, hevalê bêbext, kesê bêbawer

1.6.3. Rengdêrên Hevdudanî Ev rengdêr herî kêm du bêjeyan hatine çê kirin.

Mînak: yara xem-revîn, Reşhardê Kezep-şêr, bajarê xwîn-mij, gurê çav-sor

1.7. Rengdêrên bi Lêkera Bûnê Çê Dibin Rengdêr di rola pêveberê de di gel pêvendiya lêkera bûnêbeşeke pêvebera navderan e.[16]

Mînak. Bajar kevn e. Mirovek xêrxwaz bû.

BEŞA DUYEM
DI PIRTÛKÊ DA NÎŞANDANA RENGDÊRAN

2.1.1. Rengdêrên Çawaniyê

Mînak: welatekî xweş, çiyayên bilind û bilind, ewrên pêçayî, lat û zinarên gewre, mêrgesorîyên feqîr.

2.1.1.1. Rengdêrên Namdariyê

Hişyarî: Bêjeya qral, di eslê xwe rengdêrên namdariyê ye; lê di vê pirtûkê da wek navdêr hatiye bikaranîn.

2.1.2. Rengdêrên Nîşanîyê

Wî nîrê nalet, wê rojê, wê şevê, vî kûçikî, van tiştan

2.1.3. Rengdêrên Jimarîn

2.1.3.1. Rengdêrên Jimarîn yên Resen

Mînak: 101 sal, du çira, dur ê, du çirayên geş

2.1.3.2. Rengdêrên Jimarîn yên Rêzîn

Mînak: şehîdê ewilîn, serê dudan, serê sisyan

[14] Celadet Alî Bedirxan & Roger Lescot, Kürtçe Gramer, Avesta Yayınları, 2009 İstanbul, r.214
[15] Prof. Dr. Kadri Yildirim Kûrtçe Dil Bilgisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012, r.248
[16] Qanatê Kurdo, Rêzimana Kurdî,Kurmancî-Soranî, Nûbihar, 2013 Stenbol, r.100

2.1.3.3. Rengdêrên Jimarîn yên Kesrî

Mînak: parî nan

2.1.4. Rengdêrên Nediyar

Mînak: tu kes, kerîyekî pez, tu çek û sîleh

2.1.5. Rengdêrên Pirsîyarîyê

Mînak: Kijan rê da vedigere?, Herdu riyan kîjanê da?

2.1.6. Ravekên Rengdêran

Mînak: mirovên çavsor, dewên reş, qralê zalim

2.1.7. Payeya Rengdêran

2.1.7.1. Payeya Asayî

Mînak: xirab, delal, zelal

2.1.7.2. Payeya Hevrûkirinê

Mînak: şêra quwettir, gamêşên teyaxtir

2.1.7.3. Payeya Berztirîn

Mînak: herî mêrxas, herî bijare, herî aqil

2.1.8. Biçûkirina Rengdêran

Mînak: xweşik

2.1.9. Li gor Sazbûna Xwe Rengdêr

2.1.9.1. Rengdêrên Xwerû

Mînak: delal, kûvî, biçûk, fireh, mezin, dirêj, kûr

2.1.9.2. Rengdêrên Darijtî

Mînak: mêranî, xweşik, bêxweyî, bijehr

2.1.9.3. Rengdêrên Hevdûdanî

Mînak. Çav-sor, bejn-zirav, çav-belek

2.1.10. Rengrêrên bi Lêkera Bûnê Çêdibin

Mêrgesorî xurt bûn, welatekî xweş bû, ordîyeke gewre bû

ENCAM

Bi hemû awayan ve hevalnavên kurmancî di pirtûkê da hatin danîn û senifandin. Di vê xebatê de çavkaniyên girîng yên li ser rêzimana kurmancî hatine analîz kirin. Piştre hevalnavên di pirtûkê da hatin tespîtkirin û di bin serenavên ku hevalnav hatine senifandin de yek bi yek bi mînakan hatin nîşandan. Bi vê analîzê re hay dîtin ku rengdêrên kurmancî bi awayekî çalak di sazkirina hevok û avakirina ravekên rengdêrîn de tên bikaranîn. Dîsa di çarçoveya mînakan de tê dîtin ku rengdêr carinan tê pêşiya navdêran carinan jî li pêy navderan tê.

ÇAVKANÎ

Prof. Dr. Kadri Yildirim Kûrtçe Dil Bilgisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Eylül 2012

Sami Tan Rêzimana Kurmancî, Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Adar 2011 Mikail Bülbül & Bahoz Baran, Rêzimana Kuramncî Enstîtuya Kurdî ya Amadê, 2008

Kamuran Bedırxan, Kolay Kürtçe, Doz Yayınları

Celadet Alî Bedirxan & Roger Lescot, Kürtçe Gramer, Avesta Yayınları, 2009 İstanbul
Qanatê Kurdo, Rêzimana Kurdî, Kurmancî-Soranî, Nûbihar, 2013 Stenbol
Abdullah Încekan Ez Kurdî Hîndibim- Pratik Kürtçe Dersleri, Nûbihar, Aralık 2010 Stenbol
Çetin Taş, Waneyên Rêziman û Rastnivîsa Kurmancî, Dîwan, Stenbol 2013

T.C.

Mardin Artuklu Üniversitesi

Türkiyede Yaşayan Diller Enstitüsü

Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

ESKERÊ BOYÎK'İN BAHOZ ADLI KİTABINDAKİ SIFATLARIN ANALİZİ

Yasemin Ölçer

214721116

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN

Mardin 2017